

Prof. GLIGO ODALOVIĆ,
Herceg-Novi

HERCEGNOVSKA IZLETIŠTA NA POLUOSTRVU LUŠTICI

Izleti su oblik turističkog kretanja čije je trajanje relativno kratko (najviše dva dana), a radijus ograničen. To su kratkotrajna putovanja u bližu ili dalju okolinu turističkog mjesta i predstavljaju kombinaciju rekreativnog i kulturnog sadržaja. Dobra organizacija izleta znatno povećava turističku potrošnju, mada izleti ne predstavljaju strogo tržišnu kategoriju. Prostorna organizacija, a time i turistička ponuda, prilagođavaju se na osnovu atraktivnosti samog izletišta, pošto je organizovanje kompletne turističke ponude na izletištima dosta komplikovano i skopčano sa rizikom. Ovo iz razloga što je kolchljivost posjete veoma izražena kako u toku dana, tako i u toku godine i umnogome zavisi od vremenskih prilika.

Jedno od važnijih obilježja turističkih mjesta svakako su njihova izletišta. To su privlačni i atraktivni prostori u kojima se rado provodi slobodno vrijeme, kako domaćeg stanovništva u toku čitave godine, tako i turista u toku sezone. Znači, ukoliko jedno turističko mjesto ima više kvalitetnih izletišta, utoliko je sigurnije da će imati veću posjetu, da će se više o njemu čuti i da će mnogi gosti ponovo postati njegovi posjetioci.

Herceg-Novi, u tom pogledu, ima određena preimućstva u odnosu na mnoga turistička mjesta na Jadranu. I sam veoma atraktivan uz veliki broj izletišta postaje još privlačniji. Hercegnovska izletišta se mogu podijeliti na izletišta užeg i šireg područja. U uže područje, gdje izleti traju do pola dana, pretpostavlja se područje Boke Kotorske, a u šire područje sa jednodnevnim izletima, podrazumijeva se čitavo Crnogorsko primorje, Cetinje, Lovćen, Dubrovnik i Trebinje, dok Mostar, Tjentište i Durmitor predstavljaju izletišta za koja je obično potrebno dva dana boravka.

Izletišta u užem području Herceg-Novog su svakako najposjećenija i izleti najčešći. Ona se prostiru u tri pravca:

— prema hercegnovskoj Rivijeri, i dalje ka unutrašnjosti Boke,

— prema planinskom zaleđu (Podgorinska sela, Orjen, Subra i Crkvice) i

— prema spoljnjem dijelu Boke, odnosno obale poluostrva Luštice.

U ovom izlaganju biće riječi o hercegnovskim izletištima u pravcu poluostrva Luštice, tj. izletničkoj maršuti na relaciji: Herceg-Novi — Rose — Mamula — Žanjic — Plava špilja — zaliv Trašte. Ovo je jedna od najpopularnijih i najviše korišćenih turističkih izletničkih maršuta u sezoni, pa će biti od koristi da se sazna nešto više o svakoj pomenutoj izletničkoj stanici.

ROSE

Na sjeverozapadnoj obali Luštice, nasuprot Herceg-Novom od kojeg je udaljeno 1,7 morskih milja (morska milja = 1852 metra), nalazi se primorsko naselje Rose. Tu je nekada bila stara grčka naseobina Punto Roza koju su razrušili Saraceni u IX vijeku, a dokrajčili mnogi zemljotresi.

Rose ima dobru luku zaštićenu od vjetrova, pa je u prošlosti bilo važno sklonište za jedrenjake, a danas bi luka mogla dobro poslužiti kao zimovaliste za jahte. Brodovi koji su ulazili u Boku u Rosama su morali izdržati karantin, a jedno vrijeme se nalazila i carina. Predanje govori da su tu Kotorani preuzeli od Mlečana mošti sv. Tripuna, zaštitnika grada Kotora. Od arheoloških nalazišta u Rosama je otkriven kompleks zidina sa apsidom. Rose ima oblik male tipične mediteranske varošice sa kućama zbijenim i poredanim ispred pristaništa — rive. Ima ih dvadesetak većinom dvospratnica sa karakterističnim «vidionicama» (belvederima) na prednjem dijelu krova, kao tipičnim znakom stare bokeljske arhitekture. Većina ovih kuća — palača izgrađeno je u vrijeme prosperiteta poluostrva u XVIII i XIX vijeku, u doba pomorske moći — «zlatnog doba» bokeljskog pomorstva, kada su i mnogi Luštičani na svojim jedrenjacima plovili Sredozemljem i drugim morima svijeta, donoseći u svoje nove domove raznovrsne kućne i ukrasne predmete, te karakteristične pojedinosti iz mnogih prekomorskih zemalja, koje danas predstavljaju veliku vrijednost, a predmet su interesovanja mnogih turista.

U Rosama su smještene sve potrebne trgovine, restoran sa baštom, zatim Pošta i druge usluge za veći dio luštičkih sela koja gravitiraju prema Herceg-Novom. Mjesto je opkoljeno bujnom vegetacijom čempresa, borova, maslina, hrastova, oleandara, lovora i makije. Sjeverno od luke nalazi se mala pješčana plaža opkoljena hladom maslinjaka. Rose su kao stvorene za odmor onih ljudi koji u ljetnim sparnim danima izbjegavaju gužvu i traže psihičko

i fizičko rasterećenje od napornog gradskog života u malim tihim mjestancima. Kućna radinost raspolaze sa dvadesetak ležaja III kategorije koja se izdaju preko Turističkog društva Rose.

Na maloj udaljenosti od Rosa, ali na nadmorskoj visini od 200 metara nalazi se selo Klinci, koje je makadamskim putem — serpentinama povezano sa Rosama. Selo je razbijenog tipa sastavljeno od dva zaseoka. Klinci mogu da privlače izletnike koji dođu u Rose svojom dominacijom nad čitavim područjem. Odatle se pruža izvanredan pogled na panoramu sela Rudovanića, uvalu Zanjic, ostrvo Mamulu, ulaz u Bokokotorski zaliv, zatim na Igalo, Herceg-Novi i njegovo zaleđe. Ovdje se javlja snažan kontrast pitomog mediteranskog i grubog karsnog pejzaža.

MAMULA

Mamula je nenaseljeni otočić na ulazu u Bokokotorski zaliv, udaljen od uvale Zanjic oko 1750 metara, a od Herceg-Novog 3,4 morske milje. Otočić je obrastao niskom vegetacijom i mnoštvom agava. Na njegovoj sjevernoj strani nalazi se plaža od oblutaka i manje pristanište, dok se sa svih ostalih strana spušta strma obala nepristupačna i sa naglim dubinama. Skoro je potpuno okruglog oblika sa prečnikom cca 200 metara.

Mamulu je utvrdio sredinom XIX vijeka austrijski general i namjesnik Dalmacije Lazar Mamula, Ličanin, po kome je otočić dobio današnje ime (na pomorskim kartama nosi naziv Lastavica). To je jedna od najvećih tvrđava na Jadranu, mada tu svoju funkciju nije koristila, jer se njeni topovi nikada nijesu oglasili. Umjesto čuvara ulaza u Boku Kotorsku ona je u I i II svjetskom ratu bila zloglasna tamnica, poznata pod imenom «Kampo Mamula». U prvom svjetskom ratu ovdje su Austrijanci zatvarali i mučili naše rodoljube, a u drugom su to isto radili talijanski fašisti, samo još okrutnije. U novoj, socijalističkoj Jugoslaviji narod Boke nije zaboravio stradanja i žrtve svojih sinova i kćeri na ovom otoku. Podigao im je spomen-obilježje na kome piše: «Ni mrak ni memla, ni glad i mučenje, ni zloglasni okupatorski sudovi i strijeljanja, nijesu slomili duh i vjeru u pobjedu onih koji su ovdje tamnovali u dva svjetska rata. Preko hiljadu i petsto boraca i učesnika NOB-a u vremenu od 1941. do 1943. godine doživjelo je u zatvorskim ćelijama ove tvrđave najstrašnije muke, dokazujući kako se bori i umire za srećnu budućnost naših naroda — za socijalizam. Njihovo držanje pred neprijateljem na ovom ponosnom i tužnom ostrvu, služiće kao primjer borbe i žrtvovanja za slobodu i dobro svoje domovine».

Mamula je danas napuštena tvrđava na kojoj caruju galebovi. U sezoni postaje izletišta za mnoge turiste, zapravo ona je jedna od usputnih izletničkih stanica na pomenutoj relaciji. U dosadaš-

njem turističkom razvoju hercegovačke opštine ovaj otočić je bio zapostavljen, iako je jedan od najatraktivnijih turističkih motiva u Zalivu. Ukoliko se nađe interes da se njegove tvrđave i kazamate iskoriste na najbolji mogući način, Mamula može postati jedna od najvećih turističkih atrakcija čitavog ovog područja.

UVALA ZANJIC

Obalom južno od naselja Rose, na udaljenosti od 3,8 milja od Herceg-Novog, nalazi se atraktivna uvala Zanjic. U ambijentu azurno-plavog mora i bujne vegetacije, naročito starih maslinjaka, smještena je velika plaža od bijelih oblutaka. Duga preko 300 metara a široka između 10—15 metara ova plaža može da primi preko 900 kupača (5 m² po 1 kupaču). Plaža je orijentisana pravcem sjever — jug i zaštićena rtom Arza od jakog udara valova sa pučine. Stepennost zagađenosti plaže je veoma mala. Nerazdvojni dio ovog kompleksa je i mala uvala Mirište između Žanjica i Arze, ispred koje se nalazi školj — otočić Mala Gospa «sa ostacima srednjovjekovne Bogorodičine crkve i monaških stanova». Na samom rtu nalazi se tvrđava Arza koju su prvi put Rimljani izgradili da bi kontrolisali ulaz u Zaliv. U tvrđavi je nađeno više primjeraka većih ćupova i grobnica iz toga doba. U Zanjicu postoje tragovi urbanizacije iz ranijih vremena, a sada se tu nalazi nekoliko kuća, crkava, restoran sa četiri sobe sa po dva kreveta i malo pristanište.

Prema zoning planu Opštine Herceg- Novi prostor sadašnje plaže i maslinjaka treba da se zadrži u izvornom stanju kao najatraktivniji prirodni ambijent cijelog područja opštine. Na ovom prostoru dozvoljena je samo izgradnja objekata za rekreaciju: trim-staza, tenis igrališta, mini-golfa i drugo uz poboljšanje strukture sanitarno-higijenskih uslova. Za turističku izgradnju predviđena je uvala Mirište i prostor Arze, ali ta izgradnja treba da se sprovede pod specijalnim kriterijumima kako se ne bi devastirali prostorni kvaliteti šireg ambijenta. Kapacitet ovog prostora prema planu «Južni Jadran» iznosi 48.500 m², a zaokružen je na cca 2500 turista u svim vidovima turističkog smještaja. Ovdje bi trebalo da se razvija klasični primorski turizam sa posebnim akcentom na ribolovni i izletnički turizam. Pošto je ovdje priobalno more bogato raznovrsnim i veoma kvalitetnim ribljim vrstama, zatim školjkama, kamenicama, rakovima i koralima, to postoje izuzetni preduslovi za razvoj svih oblika ribolovnog turizma. Izletnički turizam je već dugi niz godina uhvatio dubokog korijena u uvali Zanjic i sigurno je da će se boljim saobraćajnim vezama i uslovima boravka iz godine u godinu još više omasoviti.

Pješaćkom stazom od Žanjica za nekih 40 minuta laganog hoda uz padinu, na nadmorskoj visini od oko 150 metara, u pitoj udolini, nalazi se selo Radovanići opkoljeno maslinjacima i

borovina. Vidik mu se otvara jedino prema prodoru Oštro. Selo je razbijenog tipa, a kuće su odvojene po plemenima, tako da svako pleme ima svoj skup kuća. Radovanici su poznati po svom starom pomorskom kapetanu Petru Zambelicu, istraživaču i pomorskom stručnjaku čileanske trgovačke i ratne mornarice u prošlom vijeku, koji se naročito istakao svojim smjelim plovidbama kroz Magelanov moreuz, gdje je i nastradao prilikom vođenja jedne naučne ekspedicije. Ovdje se i sada nalazi njegova kuća sa spomen-obilježjem.

Mnogi izletnici koji dodu u Žanjic često nastavljaju put do Radovanića gdje, pored aktivnog rekreatiranja, uživaju u pitomini i ljepoti ove kraške udoline zasađene vinovom lozom, smokvama i bademima. Osim toga, izletnici ostaju zadivljeni gostoprimstvom mještana koji ih, ako uspostave kontakt, čašćavaju rakijom »maginjačom« i suvim smokvama, tim vjekovnim posluživanjem Luštica.

PLAVA ŠPIJLA

Oko 5,7 morskih milja od Herceg Novog, na poluostrvu Luštic, između uvala Zlatna luka i rta Mokra gora, ispod klifa visokog oko 30 metara, nastala je pećina sa dva otvora, poznata pod turističkim nazivom »Plava špijla«. U mnoštvu manjih pećina, koje se redaju od uvala Dobroč pa do zaliva Trašte, Plava špijla je za turiste najljepša i najatraktivnija. To je jedna od najinteresantnijih tvorevina ove vrste u Sredozemlju. Njen raniji naziv »Bonđorno kumpare« dali su joj ribari sklanjajući se u njoj od jakih iznenadnih kiša i nevremena. Međutim, postoji druga verzija o nastanku ovog imena, takode prihvatljiva. Naime, radi se o tome da je ova pećina bila vrlo pogodna za brzo sklanjanje krijumčara od svojih gonioaca. Kada bi gonioci primijetili da su krijumčari u pećini, zaposjeli bi rano izjutra njene ulaze i nazvali im »dobrodošlicu« riječima: »Bon đorno kumpare« (Dobro jutro kume). To je, u stvari, bio znak da su opkoljeni i da se moraju predati zajedno sa krijumčarenom robom, najčešće duvanom iz Albanije.

Pećina ima dva otvora pod uglom od 45°, jedan viši na jugoistočnoj strani visok oko 4 metra i drugi niži na jugozapadnoj. Njena unutrašnjost je skoro potpuno okruglog oblika, a tavanica je u vidu svoda na kojoj se samo mogu nazreti neki početni oblici pećinskog nakita, pošto je u njenom nastojanju presudnu ulogu imala abrazija (rad mora). Od vrha tavanice do nivoa mora visina iznosi cca 8 metara, a od površine mora do kamenitog dna pećine ima između 3—4 metra. Ukupna površina na nivou mora iznosi cca 100 m². Kod ljetnih vedrih dana sunčani zraci se odbijaju od površine mora i reflektuju u njenoj unutrašnjosti dajući joj neku čudnu nijansu plave boje, po čemu je i dobila svoje drugo ime. Ovaj fenomen omogućuju njena dva otvora nastala pod pomenutim povoljnim uglom. Nijanse njene plave boje zavise od doba dana i godine, podnehlja i čudi mora. Veoma je rezonantna pa se običan razgovor u njoj pojačano čuje.

Plava špilja je omiljeno izletišta Bokelja, zatim domaćih i stranih turista koji dođu u Herceg-Novi i na njegovu Rivijeru. Ako su imali priliku da je jednom posjete sigurno je da će doći ponovo. Izletnici koji svakodnevno u toku sezone dolaze čamcima prijatno se osjećaju pod njenim svodom, osvježe se usljed nešto niže temperature od vanjske, uživaju u bistrini mora, ljepoti morskog dna i u igri boja. Kupanje u njoj je poseban doživljaj, jer većina posjetilaca nije dovoljno hrabra da se na to odluči.

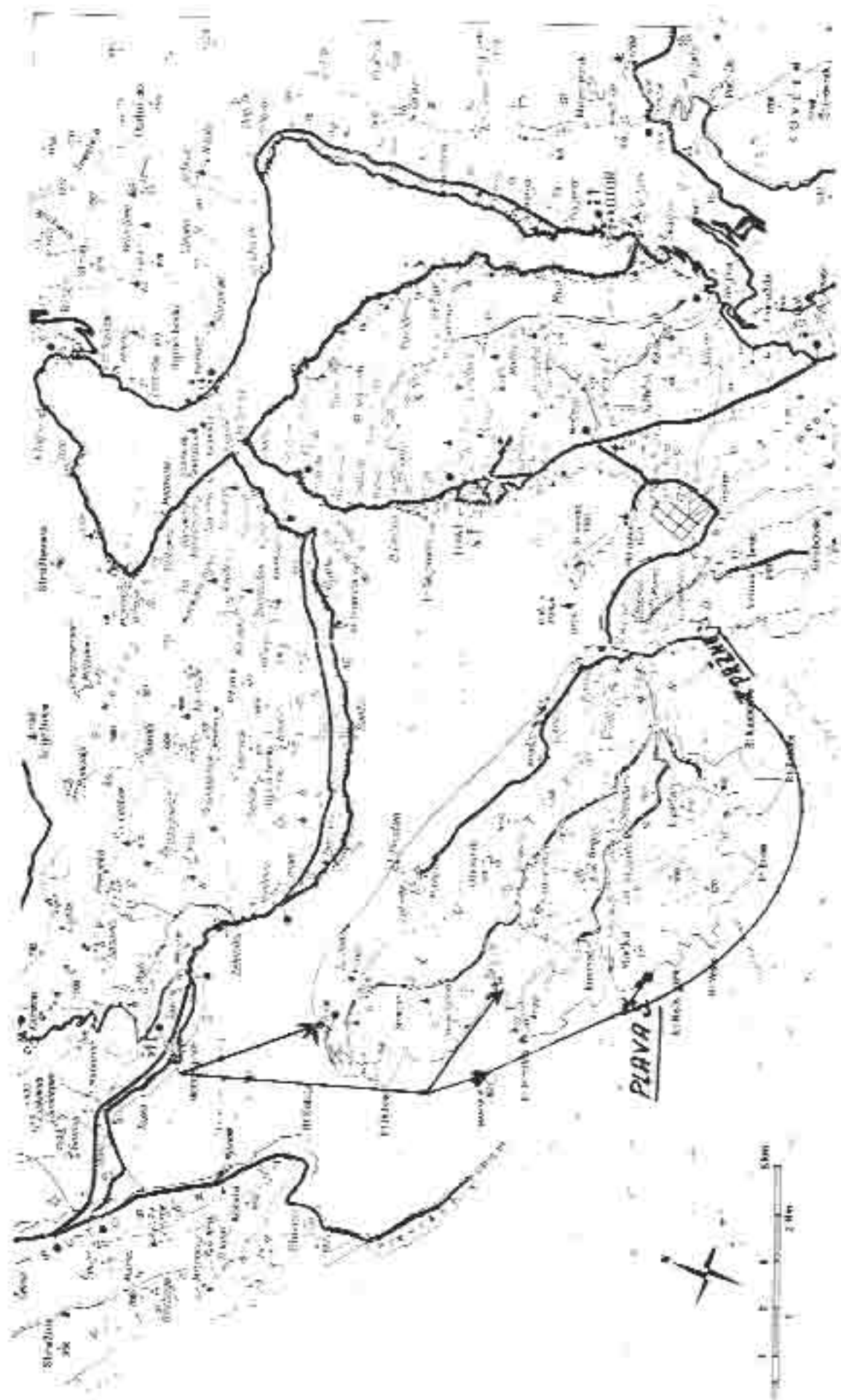
Neposredno uz Plavu špilju nalazi se mali niski ulaz u drugu još veću pećinu, koju Lušičani zovu Karadžica. Njena unutrašnjost je veoma tamna i potrebno je dugo prilagođavanje da bi se uočile njene konture i na suprotnoj strani od ulaza zapazilo malo pješćano žalo.

ZALIV TRASTE

Na krajnjem jugoistoku poluostrva Luštica, udaljen od Herceg-Novog 10 morskih milja nalazi se prostrani zaliv Trašte, sa poznatom plažom Pržno. Ovaj zaliv je nastao radom abrazije na mjestu nekadašnje llišne udoline. Veoma je plitak i nepristupačan za veće brodove. Pored Prznog, značajne uvale u ovom zalivu su Bigova i Oblanda. Bigova je naseljena i poznata po uvijek svježoj i kvalitetnoj ulovljenoj morskoj ribi, a Oblanda je nenaseljena, ali vrlo privlačna zbog lijepe plaže sa sitnim pijeskom. Najveću turističku atrakciju predstavlja plaža Pržno u samom vrhu zaliva, koja ima oblik potkovice. Duga je oko 350 metara, a široka između 30 i 50 metara, sa kapacitetom kupaca od 2900. Podloga joj je najsitniji pijesak — pržina za koju se tvrdi da ima ljekovito dejstvo. Prostor oko plaže je urbanizovan, izgrađeni su najvažniji objekti infrastrukture, među kojima hotel «B» kategorije sa 400 ležaja. Do plaže dolazi asfaltni put I reda koji je preko sela Radovići povezuje sa Jadranskom magistralom kod Tivta.

Zaliv Trašte i plaža Pržno nijesu dovoljno afirmisani kod izletnika iz Herceg-Novog, tako da ih vrlo malo stiže do ovog atraktivnog turističkog ambijenta. Najvjerojatnije je da je u pitanju udaljenost, jer čamcu koji se kreće oko 5 morskih milja na sat potrebno je najmanje 2 sata da ovamo stigne, pod uslovom da ima povoljno more. Za brže čamce ovaj problem ne postoji, pa bi uz malo više propagande i angažovanosti turističkih organizacija u Herceg-Novom moglo doći do veće posjete, naročito onih gostiju koji svake sezone posjećuju Herceg-Novi. Tako bi im bili otkriveni novi interesantni prostori na našoj obali, koji bi dali nove doživljaje i uživanja u već poznatom bokokotorskom ambijentu. Na putu do Trašta nailazi se na čitav niz vrlo privlačnih i usamljenih malih uvala sa pješćanim žalima, kao što su: Zlatna luka, Tijesna luka, a naročito Dobra luka, kako se ove uvale nazivaju. Uvale su posebno interesantne za one turiste koji žele mir i samoću, a naročito za nudiste da uživaju u bistrini mora kroz koji se vidi kamenito dno sa obiljem biljnog i životinjskog svijeta.

PREGLJEDNA KARTA BOKE KOTORSKE SA IZLETNICKOMI MARSUTOMI
 HERCEG NOVI – ROSE – MAMULA – ZANJIC – PLAVA SPILJA – PRŽNO

L I T E R A T U R A

- Kovačević P.: Istorija bokeljskog pomorstva, Kotor, 1967.
- Luković N.: Boka Kotorska, Beograd, 1951.
- Odalović G.: Mogućnosti za razvoj turizma na poluostrvu Luštica u Boki Kotorskoj, Herceg-Novi, 1977.
- Pušić I.: Arheološki lokaliteti i struje arheološke nauke u Boki Kotorskoj, Herceg-Novi, 1969.

EXCURSION CENTRES OF PENINSULA LUŠTICA ACCESSIBLE FROM HERCEG-NOVI

Summary

Mr Gligo ODALOVIC,
Herceg-Novi

One of the remarkable characteristics of touristic places are their excursion centres. Considering this feature Herceg-Novi has got certain advantages compared to the other Adriatic resorts. Attractive itself, it gets even more attractive with a great number of excursion centres in its narrow or wider surroundings. The most popular and practised excursion tour is that one leading from Herceg-Novi to Rose — Mamula — Zanjic — Plava Špilja (the Blue Cave), and sometimes as far as the Bay of Trašte. They are the excursion points on the west and south-west coast of Luštica particularly frequently visited during the tourist season.

The small picturesque township of Rose is very suitable for those people who look for a quiet and peaceful vacation.

The Island of Mamula attracts due to its striking fortification objects and history. The cove of Zanjic is the most charming point of this tour. On one side a large and beautiful beach of pebbles and the clear sea, on the other the shade and tranquility of the century-old olive groves, enable a rare recreational experience in a specific natural setting.

The cave Plava Špilja with two openings and the azure on sunny summer days, accessible to motor boats, is an attractive setting often visited by home and foreign tourists. The large bay Trašte with its beach Pržno with a hotel of «B» category, car-camping place as well as other touristic facilities is one of the most charming touristic features of the South Adriatic, but rather distant (ten sea miles) for the visitors from Herceg-Novi and therefore not so often visited. With better advertising and organization of the touristic and catering organizations it could get more interesting to the tourists.

Naselje Rose

Ostrov Mamula

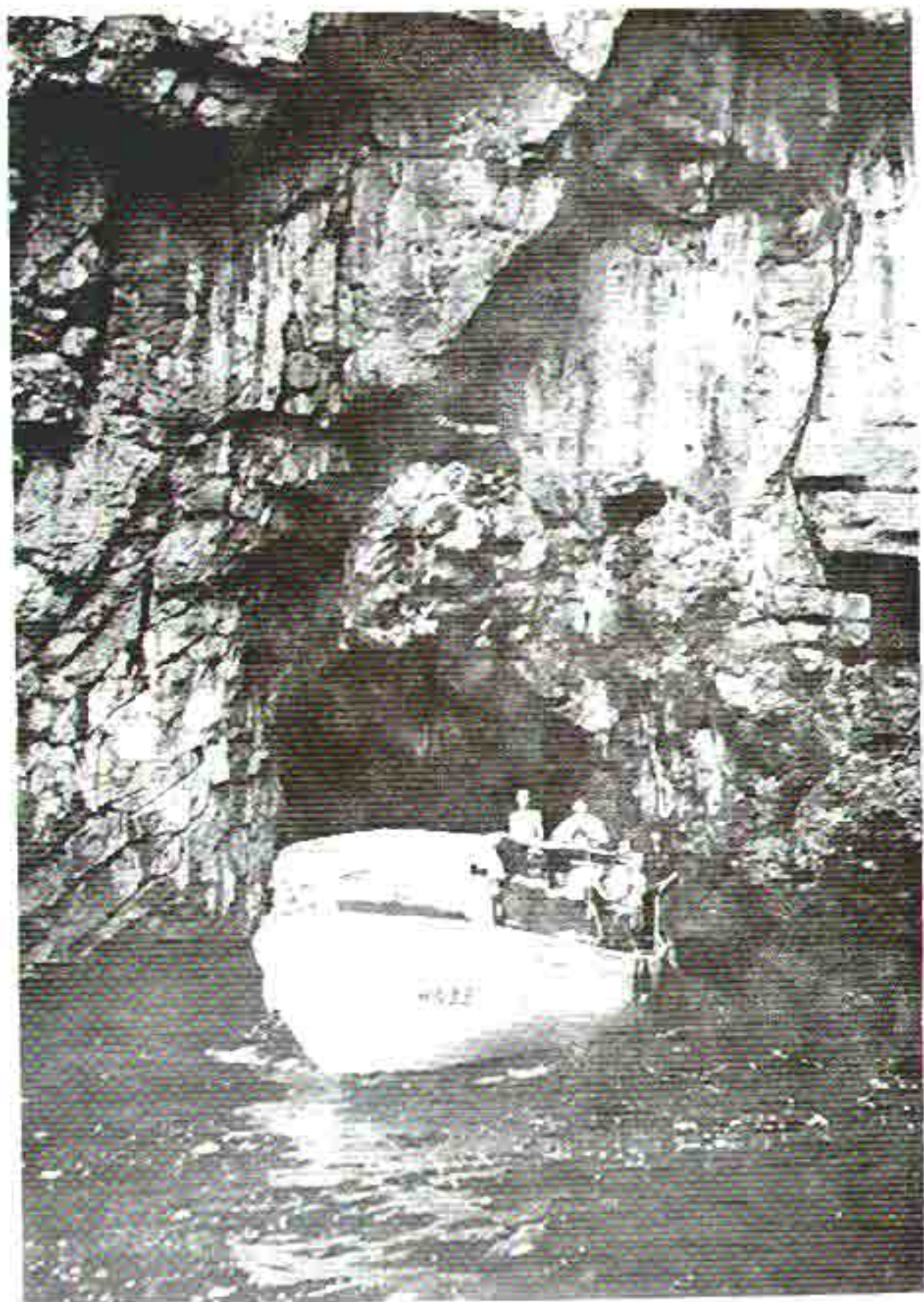

Plaža Pržno sa hotelom «Plavi horizonti»

Livata Zanjic

Izlazak motornog čamca sa izletnicima iz Plave spilje